

Sprawozdanie z konferencji „Współczesne Chrystologie IX. Chrystus w liturgii”

(Kalisz, 16–17.11.2018 r.)

Od 16 do 17 listopada w Wyższym Seminarium Duchownym w Kaliszu odbyła się IX. Międzynarodowa konferencja naukowa „Współczesne Chrystologie”. Głównymi organizatorami konferencji były: Wydział Teologiczny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz Wyższe Seminarium Duchowne w Kaliszu. Twórcami projektu zatytułowanego „Współczesne Chrystologie”, który jest realizowany od 9 lat, są: ks. prof. dr hab. Bogdan Ferdek z Wrocławia i ks. prof. dr hab. Bogusław Kochaniewicz z Poznania. Gospodarzem i organizatorem dziewiątej już konferencji był ks. prof. UAM dr hab. Dariusz Kwiatkowski. Tematem głównym w tegorocznej konferencji był Chrystus w liturgii. W ciągu dwóch dni ogłoszono 18 referatów ukazujących różne aspekty obecności działania Chrystusa w liturgii. W pierwszym bloku wykładowym ks. prof. UMK dr hab. Daniel Brzeziński ukazał liturgię jako anamnezę Misterium Chrystusa. Opierając się na nauczaniu ojców Ruchu Liturgicznego oraz konstytucji liturgicznej wskazał, że każda celebrowana liturgia jest aktualizacją i uobecnieniem Misterium Chrystusa. W liturgii Chrystus kontynuuje wykonywanie swojego kapłańskiego urzędu. Dzięki temu wierni uczestniczący w liturgii są zanurzeni w misterium Chrystusa i doświadczają zbawienia. Drugi referat wygłosił o. prof. dr hab. Bogusław Kochaniewicz z Wydziału Teologicznego UAM w Poznaniu. Temat jego wystąpienia był następujący: „Liturgia jako objawienie Misterium Chrystusa w ujęciu Salvatore Marsiliego OSB”. Profesor Kochaniewicz podkreślał, że dla Marsiliego liturgia jest przede wszystkim rzeczywistością teologiczną i przekracza zdecydowanie starą wizję liturgii jako zespołu rytów i ceremonii czy nawet jako *locus theologicus* wewnątrz teologii. Marsili twierdził, że liturgia, będąc wyrazem wiary, w sposób prawie nieunikniony wchłania funkcję teologii, ponieważ jest refleksją nad rzeczywistością wiary widzianą na płaszczyźnie rytualnej aktualizacji. W ten sposób Marsili uczynił z liturgii jednocześnie teologię i naukę w całym znaczeniu tego słowa: Liturgia jest niezależną wiedzą ni mniej, ni więcej niż Pismo Święte, zakłada historyczną znajomość korzeni tak jak formalna wiedza na temat tekstów i obrzędów, z ich ewolucją jako ich umiejscowieniem historyczno-kulturalnym włącznie. Ostatni referat w pierwszym bloku wykładowym wygłosił ks. prof. UAM dr hab. Dariusz Kwiatkowski. W swoim wystąpieniu ukazał zbawczą obecność Chrystusa w liturgii na podstawie konstytucji liturgicznej *Sacrosanctum Concilium* i *Katechizmu*

Kościół katolickiego. Przypomniął, że konstytucja o liturgii ukazuje liturgię jako wydarzenie historiozabawcze. W czasie Kościoła, który jest trzecim etapem historii zbawienia, Chrystus kontynuuje swoją misję zbawczą w liturgii i przez liturgię. Jest obecny w liturgii w osobie kapłana, znakach liturgicznych, słowie Bożym i w zgromadzonej wspólnoty. Jego obecność ma wymiar zbawczy i obłubieńczy, co mocno podkreśla *Katechizm Kościoła katolickiego*.

Drugi blok konferencyjny rozpoczął ks. dr Michał Popowski z KUL-u. W swoim referacie mówił na temat sakramentalnej obecności Chrystusa i Jego zbawczego dzieła w liturgii sakramentu chrztu świętego w świetle przepowiadania papieża Benedykta XVI. Prelegent na początku zauważył, że istnieje bardzo mała świadomość wiernych o obecności Chrystusa w sakramencie chrztu. Następnie ukazał biblijne wydarzenia ukazujące związek Jezusa z chrztem i Jego zbawcze działanie w tym sakramencie. Ukazał też obecność Chrystusa w chrzcielnych znakach: wodzie, oleju krzyżma, białej szacie i zapalanej świecy. W ostatniej części wskazał na stałą obecność Chrystusa w życiu osoby ochrzczonej. Siostra prof. dr hab. Adalajda Sielepin z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie ukazała chrystologię w chrześcijańskiej inicjacji. Podkreśliła, że wątek chrystologiczny jest centralny i dominujący w inicjacji chrześcijańskiej. Odnajdujemy go zarówno w eucharystii, jak i w rytach sakramentów inicjacji chrześcijańskiej. Wszystkie te elementy pokazują, że sakramenty inicjacji zanurzają człowieka na całe życie w Jezusie Chrystusie. Ochrzczony na zawsze przynależy do Chrystusa i jego życie winno być ukierunkowane do Niego. Ks. prof. dr hab. Janusz Królikowski z UPJ-PII z Tarnowa wygłosił referat zatytułowany: „Chrystologia liturgii: Wniebowstąpienie Chrystusa w teologii i doświadczeniu liturgicznym”. Zaraz na początku swojego wystąpienia zaznaczył, że nieznaną tajemnicę Wniebowstąpienia pomniejsza znajomość liturgii. To właśnie liturgia uczy nas właściwego przeżywania tajemnicy wstąpienia Jezusa do nieba. Całe misterium paschalne posiada wymiar eklezjotwórczy. Prelegent zaznaczył, że Chrystus, wstępując do nieba, zabiera ze sobą całe swoje mistyczne Ciało. Wydarzenie wniebowstąpienia dokonuje się w celebracji każdego sakramentu, poczynając od chrztu. Wniebowstąpienie jest trwałym aktem eklezjotwórczym. Każda celebacja liturgiczna jest wstępowaniem z Chrystusem do chwały nieba. Podkreślają to bardzo mocno teksty liturgiczne przeznaczone na tę uroczystość.

W kolejnym bloku wykładowym ks. dr Mateusz Rafał Potoczny z Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego mówił o chrystologii eucharystycznych anafor orientalnych na przykładzie modlitwy Addaja i Marięgo. Najpierw przedstawił historię i strukturę anafory, podkreślając, że nie ma w niej słów ustanowienia Eucharystii. Podkreślił, że jest to najstarsza modlitwa używana w Kościele wschod-

nim do dzisiejszych czasów. Chrystologia anafory nie ogranicza się do przywołania Wieczernika, ale wyraża się w przyprowadzeniu przez Chrystusa do Ojca. Anafora uobecnia całą historię zbawienia. Wątki chrystologiczne pojawiają się w przywołaniu zbawczego dzieła Chrystusa. Są obecne także w anamnezie i embolizmie oraz w epiklezie i doksologii epikletycznej. Prelegent na zakończenie podkreślił, że twarz Chrystusa malowana anaforami ma różne oblicza. Do liturgii Kościoła wschodniego nawiązał również ks. dr Przemysław Sawa z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. W swoim referacie przedstawił chrystologię w tekstach i obrzędach Liturgii św. Jana Chryzostoma. Jest ona najczęściej sprawowana w liturgii bizantyjskiej. Chrystologia jest ściśle związana z Kościołem. Prelegent omówił i wyjaśnił znaczenie wyposażenia prezbiterium w Kościele prawosławnym i wskazał w nich wątki chrystologiczne. Najbardziej chrystologiczną częścią prezbiterium jest ikonostas. Na obecność i działanie Chrystusa w liturgii wskazują także ikony, szaty i insygnia biskupa.

Kolejną sesję konferencyjną rozpoczął ks. prof. dr hab. Bogdan Ferdek z Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu. W swoim wystąpieniu ukazał Chrystusa jako Sługę świątyni. Nawiązał tym samym do Listu do Hebrajczyków, gdzie Chrystus jest nazwany Sługą świątyni (por. 8,2). Jezus jest Liturgiemi, który sprawuje liturgię niebiańską, której zadatek mamy w liturgii ziemskiej. Teologię Chrystusa jako Świątyni można odnaleźć w teologicznym nauczaniu J. Ratzingera. Śmierć Chrystusa jest znakiem zniszczenia starej świątyni, a Jego zmartwychwstanie początkiem nowej Świątyni. Pascha Chrystusa zrodziła nową Świątynię i nowy kult, w którym Chrystus stał się ofiarą i ołtarzem. W paschalnym misterium Chrystusa został zapoczątkowany nowy kult. Według prelegenta, liturgia ziemska istnieje tylko dlatego, że włącza się w liturgię niebiańską. Liturgia ziemska jest darem, dzięki któremu wierni wchodzą w liturgię niebiańską. Liturgia jest rdzeniem chrystologii. Liturgiczna chrystologia jest doświadczeniem osobowego spotkania z Chrystusem. Ona stanowi epifanię wiary Kościoła. Chrystologia chroni liturgię przed destrukcją. Chrystus jest dla nas Świątynią, w której sprawuje się prawdziwy kult. Ks. mgr Nastalek z PWT we Wrocławiu wygłosił referat zatytułowany: „Chrystus – Baranek Boży w liturgii. Implikacje dogmatyczne”. Prelegent przedstawił najpierw biblijne źródła tytułu Baranka, odnosząc się do Starego i Nowego Testamentu. Podkreślił, że w Chrystusie wypełniła się biblijna symbolika Baranka. On stał się Barankiem Wielkanocnym, który złożył samego siebie za zbawienie świata. Wskazał także na liturgiczne teksty, w których Chrystus pojawia się jako Baranek. Soteriologiczna treść tytułu Baranka Bożego wypełnia się w misterium paschalnym uobecnianym w liturgii. Tytuł ten ma także aspekt eschatologiczny. Wszyscy są zaproszeni na ucztę Baranka w niebie. Ks. dr Łukasz Pon-

del mówił na temat chrystologii liturgicznej według modelu chrystologii integralnej antropologicznie ukierunkowanej, czyli chrystologii proegzystencji. Liturgia umożliwia chrystologii „przekłucie” się do rzeczywistości *sacrum*, ukazując przy tym, że ortodoksja (chrystologia) ma rację bytu tylko wtedy, gdy posiada drugą stronę – praktyczną, ortopraksję (liturgia). Dlatego konieczne jest ciągle pochylanie się nad chrystologią w jej modelowych ujęciach (oddolnie i odgórnie) oraz nad liturgią, która nie jest zbiorem gestów, ale przestrzenią, która umożliwia spotkanie z Żywym i Prawdziwym Bogiem. Prelegent wskazywał, w jakim stopniu proegzystencja jest i może być obecna w liturgii oraz czy Eucharystia jako droga do odkrywania Boga może stanowić proegzystencjalny łącznik pomiędzy chrystologią a liturgią. W ostatnim referacie w tej części symposium ks. dr Sławomir Jeziorski z Rzeszowa ukazał akcenty chrystologiczne w modlitwach mszalnych okresu wielkanocnego. Dokonana analiza modlitw prezydencjalnych i prefacji wielkanocnych w centrum uwagi stawia Chrystusa zmartwychwstałego i uwielbionego. Podkreśla Jego zwycięstwo nad śmiercią i grzechem. W zwycięstwie Chrystusa uczestniczą wszyscy wierzący. Jego zmartwychwstanie pojednało nas z Ojcem i dało życie wieczne. Modlitwy akcentują obraz Chrystusa paschalnego przechodzącego ze śmierci do życia.

W ostatniej części wykładowej zostały zaprezentowane dwa referaty. Pierwszy wygłosił ks. mgr Krzysztof Wolnica (WST Jana Łaskiego w Warszawie) z Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego. Mówił na temat Chrystusa w liturgii swojego Kościoła. Jezus Chrystus jest ostatecznym słowem Boga do człowieka. W liturgii Chrystus przemawia przez słowo i sakrament. W przestrzeni sakralnej kościołów Ewangelicko-Methodystycznych w centrum znajduje się ambona i krzyż. Krzyż umieszczony jest zwykle na ołtarzu, przy którym sprawowana jest „Wieczerza Pańska”. Ważnym elementem nabożeństwa liturgicznego jest śpiew, będący intensywną modlitwą. W sposób szczególny wyznawcy tego Kościoła podkreślają obecność Chrystusa w słowie Bożym. W drugim referacie ks. dr Piotr Rossa mówił o jedyności i powszechności zbawczej Jezusa Chrystusa w wybranych tekstach liturgicznych. W swoim wystąpieniu prelegent, opierając się na myśli teologów nurtu testimonialnego, odniósł się do Liturgii jako objawienia zbawczego Misterium Jezusa Chrystusa. Zwrócił najpierw uwagę na pełnię objawienia Bożego w niepowtarzalnym i oryginalnym w dziejach fakcie wcielenia odwiecznego Syna Bożego. Dokonane przez Niego zbawcze dzieło posiada zasięg uniwersalny, obejmując wszystkich ludzi. Następnie odwołując się do wybranych tekstów liturgicznych, wskazał na związek całej tajemnicy Wcielenia i Paschy Jezusa Chrystusa z liturgią, a także na rolę zbawczą rolę Jego poszczególnych tajemnic egzystencji. Uczestnicząc w celebracji, człowiek jest wprowadzony w to Wydarzenie i wezwany, by

wejść całym sobą w wolność przyniesioną przez Chrystusa. Prelegent podkreślił, że egzystencja uczestnika liturgii, staje się coraz bardziej kultem będącym zasadniczą cechą życia chrześcijańskiego.

W sobotę pierwszy wykład wygłosił ks. dr Andrzej Dudek z Tarnowa (UP JP II). Mówił o koncepcji kapłaństwa (chrystusowego, powszechnego i ministerialnego) w tekstach liturgicznych przed i po Soborze Watykańskim II. Prelegent przypomniał o strukturze hierarchicznej Kościoła przed Soborem II i po nim. Mówił o różnych stopniach święceń, które wprowadzają w różne stopnie i sposoby uczestnictwa w kapłaństwie Chrystusa.

Natomiast dr Paweł Beyga z PWT we Wrocławiu ukazał chrystologię liturgii w nauczaniu Romano Guardiniego. Objawienie i wiara odgrywają według Guardiniego decydującą rolę w antropologii, ponieważ jeśli nawet człowiek potrafi – postrzegając symboliczną naturę bytu – wznieść swe poznanie aż do postrzegania rzeczywistości Boga, owo poznanie i dostęp do Boga, który ono umożliwia, okazują się mroczne i niepełne. Objawienie i wiara, spotkanie Boga z człowiekiem w historii otwierają natomiast drzwi do prawdziwej jedności. To Boże objawienie znajduje swą kulminację w Jezusie Chrystusie, epifanii czy wyrażeniu się Boga żywego, najwyższym punkcie, w którym ogniskuje się cała rzeczywistość ze wszystkimi tworzącymi ją opozycjami biegunowymi, znajdując w Nim równowagę. W swoim nauczaniu przeciwstawia się w zdecydowany sposób – w polemice z tradycją egzegetyczną o tendencji racjonalistyczno-liberalnej – wszelkiemu redukcjonizmowi, który chciałby dotrzeć do Jezusa drogą po prostu historiograficzną czy psychologiczną. Prelegent podkreślił, że Guardini pragnął w tym dziele rozwinąć to, co jeden z jego komentatorów nazwał chrystologią kontemplacyjną, czyli medytacją o życiu Chrystusa, która uwidoczniłaby, jak bardzo to życie, pełne sensu, objawia ostateczną wartość egzystencji i to objawia ją w taki sposób, że powoduje nawrócenie i daje siły na dalszą drogę. Ks. mgr Dariusz Kuliński z PWT we Wrocławiu wygłosił referat zatytułowany: „Chrystologia eucharystyczna w ujęciu Brunona Fortego”. W myśli teologicznej Forte zwraca uwagę na rolę oddania siebie drugiemu. W ten sposób człowiek podąża za przykładem Chrystusa. W akcie miłości ku drugiemu jest zawarta otwartość człowieka na Boga i w pewien sposób Bóg jest obecny w tym akcie miłości. Najpełniej miłość Boga uobecnia się w Eucharystii, w której zbawczo działa Jezus Chrystus. Każda Eucharystia jest uobecnieniem zbawczych wydarzeń Jezusa, wskazujących na miłość Boga. Eucharystia tworzy Kościół. Cała wspólnota celebrująca Eucharystię staje się Ciałem Jezusa Chrystusa. Ostatni referat w dwudniowej konferencji wygłosił ks. mgr Wiktor Trojan z PWT we Wrocławiu. Podjął temat teologicznego znaczenia materii sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego w świetle chrystologii J. Ratzingera/Benedykta

XVI. Prelegent zwrócił uwagę, że wybrane elementy naturalne (woda, oliwa, chleb i woda) Chrystus związał z konkretnym momentem historii zbawienia. Stworzycielem tych elementów jest sam Bóg. Prelegent ukazał pewną ewolucję, jaką przeszły poszczególne elementy naturalne, które dziś stanowią materię sakramentów chrześcijańskiego wtajemniczenia. Wszystkie są zapowiedziane w Starym Testamencie, wypełnione w Chrystusie i realizujące się obecnie w sakramentach.

Na zakończenie konferencji prelegenci i uczestnicy – w sobotę licznie uczestniczyli nadzwyczajni szafarze Komunii Świętej – wzięli udział w uroczystej Mszy Świętej koncelebrowanej w bazylice św. Józefa w Kaliszu. Miało to związek z obchodami Nadzwyczajnego Roku św. Józefa, który ogłosił dla kaliskiej bazyliki papież Franciszek.

ks. dr hab. Dariusz Kwiatkowski, prof. UAM
WT UAM